

בְּהִלּוֹ נָרוֹ עָלַי רֵאשִׁי

אִשָּׁה כִּי תִזְרִיעַ וְיִלְדָה זָכָר ... וּבָיִוִם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל בְּשָׂר עַרְלָתוֹ: ... וְשָׁלְשִׁים יוֹם וְשָׁלְשֵׁת יָמִים תֵּשֵׁב בְּדָמֵי טָהָרָה ... וְאִם־נִקְבְּהָ תֵלֵד ... וְשָׁשִׁים יוֹם וְשֵׁשֶׁת יָמִים תֵּשֵׁב עַל־דָּמֵי טָהָרָה: (ויקרא פרק יב פסוקים ב-ה).

בְּהִלּוֹ נָרוֹ עָלַי רֵאשִׁי לְאוּרוֹ אֶלֶף חֹשֶׁךְ: (איוב פרק כט פסוק ג).¹

חַיִּים וְחֹסֶד עֲשִׂיתָ עִמָּדִי וּפְקַדְתָּךְ שְׁמֶרָה רֹחִי: (איוב פרק י פסוק יב).²

ויקרא רבה פרשת תזריע, פרשה יד סימן ב

"אִשָּׁא דְעֵי לְמַרְחֹק וּלְפַעְלֵי אֶתְר־צֶדֶק" (איוב לו ג). אמר רבי נתן: מחשבים אנו לשמו של אברהם אבינו, אותו שבא מרחוק³ ... אמר רבי חנינא בר פפא: מחשבים אנו לשמו של הקב"ה, שהיינו רחוקים וקרבתנו לו ... אמר רבי שמואל בר אידי בשם רב אחא: הפסוק הזה, אם אליהוא אמרו מאליו - שבח הוא; ואם ברוח הקדוש אמרו - שבחי שבחים.⁴

רבי לוי אמר: בנוהג שבעולם, מפקיד אדם אצל חברו אונקיא של כסף בחשאי ומחזיר לו ליטרא של זהב בפרהסיא, אינו מחזיק לו טובה? כך הקב"ה מפקידים לו הבריות טיפה של לבלנית בחשאי והקב"ה מחזיר להם נפשות משובחות שלמות בפרהסיא, ואין זה שבח? הוי: "אשא דעי למרחוק ולפועלי אתן צדק".⁵

ר' לוי אמר: בנוהג שבעולם אדם חבוש בבית האסורים ואין כל בריה משגחת עליו, בא אחד והדליק לו שם נר, ואינו מחזיק לו טובה? כך הולד שרוי במעי אמו והקב"ה מאיר לו שם נר, והוא שאיוב אמר: "בהילו נרו עלי ראשי לאורו אלך חושך" (איוב כט ג); ואין זה שבח? הוי: אתן צדק לפועלי "ולפועלי אתן צדק".⁶ ר' לוי אמר: בנוהג שבעולם, אדם חבוש בבית האסורים ואין בריה משגחת עליו. בא אחד והתירו והוציאו משם, ואינו מחזיק לו טובה? כך, הולד שרוי במעי אמו והקב"ה מתירו ומוציאו משם; וביותר אם היה זכר: "אשה כי תזריע וילדה זכר".⁷

¹ ראה ההקשר הרחב של הפסוק, בתחילת פרק כט, שהוא חלק מתשובתו האחרונה של איוב לרעיו (המתחילה בפרק כו), עליה לא היה להם מענה: "וַיִּסֹף אִיּוֹב שְׂאֵת מְשָׁלוֹ וַיֹּאמֶר: מִי־תִנְנִי כִּי־חִיֶּקְדָם כִּי־מִי אֱלוֹהַּ יִשְׁמְרֵנִי: בְּהִלּוֹ נָרוֹ עָלַי רֵאשִׁי לְאוּרוֹ אֶלֶף חֹשֶׁךְ: פֶּאֶשֶׁר הֵייתִי בִימֵי חֹרְפֵי בְּסוּד אֱלוֹהַּ עָלַי אֶהְיֶה: בְּעוֹד שְׂדֵי עִמָּדִי סְבִיבוֹתַי נְעָרִי". איוב מתאר את ימי זוהרו לפני נפילתו הגדולה. ראה פירוש רש"י לפסוק: "בהילו נרו - לשון אור ושמחה: לאורו - הייתי הולך בכל חושך וצרה שהיתה באה לעולם לי היה אור". ובפירוש דעת מקרא: "בהילו נרו עלי ראשי - כלומר שהשפיע עלי טובה. אדם שטוב לו ומצליח במעשיו, משול לשרוי באורה ... שבכל מקום שאיוב הולך - נרו של אלהים הולך אתו ומאיר לו ... כאדם שמסתכל בכוכב הנתון מעל לראשו ונדמה לו שבכל מקום שהוא הולך, אף הכוכב הולך עמו". המדרשים שנביא להלן מסכימים שמדובר בימי טובה ואורה אבל מסוג אחר.

² גם כאן כדאי לראות מספר פסוקים מסביב: "הֲלֹא כְחֶלֶב תִּתִּינֵנִי וְכִגְבֵּנָה תִקְפִּיאֵנִי: עוֹר וּבָשָׂר תִּלְבִּישֵׁנִי וּבְעֶצְמוֹתַי וְגִידֵי תִסְכְּכֵנִי: חַיִּים וְחֹסֶד עֲשִׂיתָ עִמָּדִי וּפְקַדְתָּךְ שְׁמֶרָה רֹחִי". כאן מדובר על תהליך יצירת האדם ויצירתו לחיים וזה כבר קרוב יותר לדרשות שנראה להלן ולפסוק הפותח את פרשתנו המדבר על לידה. ראה אגב גם את הפסוק: "זָכְרָנָא כִּי־כַחֲמֵר עֲשִׂיתִנִי וְאֶלְעֶפֶר תִּשְׁיבֵנִי" שם. הקב"ה המגרש את האדם מגן העדן, אומר לו: "כי עפר אתה ואל עפר תשוב" (בראשית ג יט). ראה ויקרא רבה כ ב המתאר את גדולת אדם הראשון ומסיים: "ואחרי כל השבח הזה כי עפר אתה ואל עפר תשוב", וכאן איוב מחזיר לקב"ה במטבע שטבע והופך אותה לצדה השני: אכן כולנו עפר ואל עפר נשוב, אז למה זה תכעס עלינו אלהים ולא תסלח לחטאינו ולמשוגותינו? וכפסוק בתהלים קג יד: "כִּי־הוּא יָדַע יְצַרְנוּ זָכוֹר כִּי־עֶפֶר אֲנַחְנוּ". ראה שם. נחזור לפסוקים שלנו ולקשר לפרשת השבוע.

³ לא מרחוק מאדם נהריים, שעשה את כל הדרך עד ארץ כנען, אלא מרחוק של פרשת העקידה, על הפסוק: "וירא את המקום מרחוק". ראה שם במקור בקטע שהשמטנו.

⁴ כמאמר מוסגר, בין הדרשות של ר' נתן ור' חנינא בר פפא לעיל ובין אלה דרשות ר' לוי שתבואנה בהמשך, מביא עורך המדרש אמירה זו של ר' שמואל בר אידי בשבח הפסוק עצמו. ראה שם גם בתחילת המדרש את הדברים המיוחסים לר' מאיר: "אמר ר' מאיר: הפסוק הזה משמש שתי לשונות: לשון שירה ולשון זמר". ואפשר ששבחי השבחים הן הדרשות עצמן.

⁵ זה הנס של תחילת ההיריון של רגע ההפריה.

⁶ אין זה שיבוש אלא צורה של חזרה ריטורית, כהצעתו של מרגליות. אך נראה שצורה ריטורית זו נדירה במדרש, בפרט לאחר המילה "הוי" שבד"כ חוזרת לפסוק הפותח והמוביל את הדרשה. כך או כך, לעצם המובאה מאיוב, ראה במקבילה במדרש תנחומא בפרשתנו סימן א שמדגיש את הייסורים של איוב שגרמו לו להתגעגע לנר שהאיר על ראשו בימי חורפו ברחם אמו: "הפסוק הזה איוב אמרו כשבאו עליו הייסורים, אמר: מי יתנני כירחי קדם, ולואי היו לי הימים שהיו לי כשהייתי במעי אמי. כימי אלוה ישמרני, מלמד שהתינוק משתמר כשהוא במעי אמו. בהילו נרו עלי ראשי, מכאן את למד שאורה לתינוק במעי אמו. כאשר הייתי בימי חרפי בסוד אלוה עלי אהלי".

⁷ הרי לנו שלושת הפלאים של יצירת האדם: רגע ההפריה, תקופת ההיריון, ורגע הלידה והיציאה לאוויר העולם. בכך גם מתקשר הפסוק מאיוב: "בהילו נרו עלי ראשי" עם פרשת השבוע: "אשה כי תזריע וילדה". במקום אחר איוב אמנם מקלל את היום בו נולד, ואף את הלילה בו התעברה אמו והחל תהליך יצירתו: "יאבד יום אָנֹלֵד בוֹ וְהַלִּילָה אֲמַר הִרָה גְבַר" (איוב ג ג), וכן הוא אומר בכסע אבול: "וְלִמָּה מִרְחָם הוֹצֵאתִנִי אֲגֹעַ וְעֵינַי לֹא־יִתְרָאֵנִי" (איוב י יח). אבל חז"ל לקחו את הפסוקים שהבאנו, כולם מספר איוב, ודרשו אותם על תקופת ההיריון של האדם, ועל פלא הלידה שהוא כמו חבוש היוצא מבית האסורים.

מסכת נדה דף ל עמוד ב

דרש רבי שמלאי: למה הולד דומה במעי אמו? לפנקס שמקופל ומונח. ידיו על שתי צדעיו, שתי אציליו על בי ארכובותיו,⁸ ובי עקביו על בי עגבותיו. וראשו מונח לו בין ברכיו, ופיו סתום וטבורו פתוח, ואוכל ממה שאמו אוכלת, ושותה ממה שאמו שותה, ואינו מוציא רָעִי (צואה) שמא יהרוג את אמו. וכיון שיצא לאויר העולם - נפתח הסתום ונסתם הפתוח, שאלמלא כן אינו יכול לחיות אפילו שעה אחת.⁹

ונר דלוק לו על ראשו וצופה ומביט מסוף העולם ועד סופו, שנאמר: "בהילו נרו עלי ראשי לאורו אלך חושך". ואל תתמה, שהרי אדם ישן כאן ורואה חלום באספמיא.¹⁰ ואין לך ימים שאדם שרוי בטובה יותר מאותן הימים, שנאמר: "מִיִּיתֶנְנִי כִּיִּרְחִיקֶדָם פִּימִי אֶלֹהֶי יִשְׁמְרֵנִי" (איוב כט ב). ואיזהו ימים שיש בהם ירחים ואין בהם שנים? הוי אומר: אלו ירחי לידה.¹¹ ומלמדן אותו כל התורה כולה, שנאמר: "וַיִּרְנֵי וַיֵּאמֶר לִי יִתְמַדְדְּבָרִי לִפְדָּ שְׁמֹר מְצוֹתַי וְחֻיָּה" (משל ד ד).¹² ואומר: "בְּסוּד אֶלֹהֶי עָלִי אֶהְלִי".¹³

וכיון שבא לאויר העולם - בא מלאך וסטרו על פיו, ומשכחו כל התורה כולה, שנאמר: "לפתח חטאת רובץ" (בראשית ד ז).¹⁴ ואינו יוצא משם עד שמשביעין אותו, שנאמר: "כי לי תכרע כל ברך תשבע כל לשון" (ישעיהו מה כג) - "כי לי תכרע כל ברך" - זה יום המיתה, שנאמר: "לפניו יכרעו כל יורדי עפר" (תהלים כב ל), "תשבע כל לשון" - זה יום הלידה, שנאמר: "נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא לשוא נפשו ולא נשבע למרמה" (תהלים כד ד). ומה היא השבועה שמשביעין אותו? תהי צדיק ואל תהי רשע. ואפילו כל העולם כולו אומרים לך צדיק אתה - היה בעיניך כרשע.¹⁵ והוי יודע שהקב"ה טהור ומשרתיו טהורים, ונשמה שנתן בך טהורה היא, אם אתה משמרה בטהרה - מוטב, ואם לאו - הריני נוטלה ממך.¹⁶

⁸ אציל הוא החלק העליון של היד בין השכם למרפק. ארוכה היא ברך.

⁹ ראה תיאורים נוספים של העובר (ולד בלשון חז"ל) ברחם אמו (מעי אמו בהבנת חז"ל) בגמרא נדה כה ע"א: "אבא שאול אומר: תחילת ברייתו מראשו, ושתי עיניו כשתי טיפין של זבוב. תני רבי חייה: מרוחקין זה מזה. שני חוטמין - כשתי טיפין של זבוב. תני רבי חייה: ומקורבין זה לזה. ופיו מתוח כחוט השערה, וגוינתו כעדשה. ואם היתה נקבה - נדונה כשעורה לאורכה. וחיתוך ידיים ורגלים אין לו. ועליו מפורש בקבלה: "הלא כחלב תתיכני וכגבנה תקפיאני: עור ובשר תלבישני ובעצמות וגידיים תסככני: חיים וחסד עשית עמדי ופקדתך שמרה רוחי (איוב י יב)". לתיאור נוסף, ראה ויקרא רבה בפרשתנו, פרשה יד סימן ח: "תנא: צורת הוולד כיצד? תחילת ברייתו דומה לרשון. שתי עיניו כשתי טיפין של זבוב. שתי אזניו כשתי טיפין של זבוב. שני זרועותיו כשני חוטמים של זהורית. פיו משוך כשערה, וגוינתו כעדשה. אם הייתה נקיבה, גויייתה כשעורה לאורכה. פיתוח ידיים ורגלים אין בו, ושאר כל איבריו מצומצמים בו כגולם. עליו מפרש בקבלה ואומר: גלמי ראו עיניך (תהלים קלט טז). פיזה צד הולד שרוי במעי אמו? מקופל ומונח כפנקס, ראשו מונח לו בין ברכיו, שתי ידיו על שני צדעיו, שני עקביו על שתי עגבותיו. פיו סתום, טבורו פתוח. ואוכל מה שאמו אוכלת, ושותה מה שאמו שותה. ואינו מוציא רעי שמא יהרג את אמו. יצא לאויר העולם נסתם הפתוח ונפתח הסתום". ויש בויקרא רבה שם עוד תיאורים מפורטים, משל היה לחז"ל אולטרה-סאונד, כולל תיאור השתנות יצירת הוולדות לעתיד לבוא. וראה עוד בסימן ג שם את המדרש המשווה את וולד האדם (חזה) לוולד הבהמה: "בנוהג שבעולם, בהמה זו מהלכת רבוצה והולד נתון בתוך מעיה כמין שק, והאשה זו מהלכת זקופה והולד נתון בתוך מעיה והקב"ה משמרו שלא יפול וימות. הוי: חיים וחסד עשית עמדי".

¹⁰ אספמיא היא ספרד (España) ונחשבה בימיהם כקצה העולם, בפרט נמוקדת המבט של ארץ ישראל. ראה למשל למקור הדין של חזקה, בבא בתרא פרק ג משנה ב, שהוא שלוש שנים ונמדד לפי המרחק והזמן מארץ ישראל לספרד: "אמר רבי יהודה: לא אמרו שלש שנים אלא כדי שיהא באספמיא ויחזיק שנה וילכו ויודיעוהו שנה ויבוא לשנה אחרת. ראה גם רש"י בראשית פרק א פסוק י: "ולמקווה המים קרא ימים - והלא ים אחד הוא, אלא אינו דומה טעם דג העולה מן הים בעכו לטעם דג העולה מן הים באספמיא". וכאן, אדם ישן בארץ ישראל וחולם על ספרד ונראה שזה מקור הביטוי "חלומות באספמיא". ואם אדם יכול לחלום עד קצה העולם, אין לתמוה שהולד הנתון בעולם קסום "צופה ומביט מסוף העולם ועד סופו".

¹¹ איזו תקופה בחיי האדם נמדדת בחודשים בלבד ולא בשנים? הוי אומר: תקופת ההריון. ומכאן מקור הביטוי: "ירחי לידה" שאולי נכון יותר לקרוא להם ירחי העיבור - ירחים שמביאים בסופם ללידה.

¹² ראה פסוק קודם שם: "כִּיִּבֶן הָיִיתִי לְאֵבִי בֶן יָחִיד לְפָנַי אִמִּי", שהוא תקופת הילדות. אבל חז"ל מקדימים לתקופת ההריון.

¹³ יש לקרוא את הפסוק המלא: "כִּפְאֶשֶׁר הָיִיתִי בְיַמִּי חָפִיז בְּסוּד אֶלֹהֶי עָלִי אֶהְלִי" שהוא הפסוק העוקב לפסוק: "בהילו נרו על ראשי" (ראה הערה 1 לעיל) ויוצר את ההקבלה "הילו" - "אוהלו" שעוד נראה להלן. אבל מה שחשוב בעיקר לדרשן הוא המילים "בסוד אלוה" שבפסוק, שהם האסמכתא לידיעת התורה של הוולד בעודו ברחם אמו, הם: "ימי אלוה ישמרני".

¹⁴ מרגע שהגיה הולד מהפתח, החטאת רובצת ומחכה לו. ראה הוויכוח בין רבי ואנטונינוס: "מאימתי יצר הרע שולט באדם, משעת יצירה או משעת יציאה?" (סנהדרין צא ע"ב). רבי יהודה הנשיא אומר: "משעת יצירה", היינו מרגע תחילת העיבור, אבל אנטונינוס טוען: "אם כן בועט במעי אמו ויוצא! אלא: משעת יציאה. אמר רבי: דבר זה למדני אנטונינוס, ומקרא מסייעו, שנאמר: לפתח חטאת רובץ (בראשית ד ז)". ראה דברינו [אנטונינוס ורבי](#) בפרשת וישלח. ועדיין צריך להבין מה הקשר בין שכחת התורה ובין הופעת היצר הרע? וכי לתלמידי חכמים אין יצר הרע? התשובה היא ע"ס הגמרא בקידושין ל ע"ב: "כך הקב"ה אמר להם לישראל: בני, בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין, ואם אתם עוסקים בתורה - אין אתם נמסרים בידו, שנאמר: הלא אתם טיב שאת, ואם אין אתם עוסקין בתורה - אתם נמסרים בידו, שנאמר: לפתח חטאת רובץ".

¹⁵ ויש גם ראייה מאוזנת כגון זו שבגמרא קידושין מ ע"ב: "לעולם יראה אדם עצמו כאילו חציו חייב וחציו זכאי, עשה מצוה אחת - אשריו שהכריע עצמו לכף זכות, עבר עבירה אחת - אוי לו שהכריע את עצמו לכף חובה". ובגמרא שבת קיד ע"ב ר' ינאי שציווה לקבור אותו לא בבגדי לבנים ולא בשחורים, אלא בצבעונים. ראה שם.

¹⁶ תמו ירחי הלידה, כבה הנר המהיל על ראש הוולד, תמו "מי חורפי יסוד אלוה עלי אוהלי", הגיע רגע הלידה שהוא רגע משבר גדול, לא רק לאשה היושבת על המשבר, אלא גם ובעיקר לוולד שיוצא לעולם קשה ומנוכר. יום הלידה עצמו הוא עדיין בבחינת תום ושלמות והתינוק עודנו נקי כפים ובר לבב אשר (עדיין) לא נשא לשוא נפשו ולא נשבע למרמה, אך ההמשך בוא יבוא ולא נראה שהדרשן מאמין שכל ההשבעות וההתראות יועילו. מרגע הלידה מתחילה גם הספירה לאחור לרגע המיתה.

פירוש רש"י למסכת אבות פרק ד משנה כב

ועל כורחך אתה נולד - בשעה שהגיע זמן העובר לצאת ממעי אמו, ואינו רוצה לצאת משם, לפי שהוא צופה מסוף העולם ועד סופו, כמו שנאמר: "בהילו נרו עלי ראשי". מיד מוציאים אותו בעל כרחו משם.¹⁷

ועל כורחך אתה חי - לפי שיש אדם שהוא מדוכא ביסורין ובשעה שהוא ישן בלילה ואין הנשמה רוצה לחזור מפני עול הצרות שהוא סובל, אומר לה הקב"ה: חס ושלום! לא אכפור באמונתו לעולם, אלא אשלם לו הפיקדון שהפקיד אצלי. וכן הוא אומר: "בידך אפקיד רוחי". ועל כן רגילין לומר אמת ואמונה בלילות.¹⁸

ויקרא רבה פרשת אמור, פרשה לא סימן ח

"צו את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך" (ויקרא כד ב) ... רבני אמרי: אמר הקב"ה לוולד: כל אותן תשעה חדשים שהיתה במעי אמן, מי היה מאיר לך? לא אני? הוא שאיוב אמר: "בהילו נרו עלי ראשי" (איוב כט, ג), מה כל תשעה חדשים שהיתה במעי עמך אני הייתי מאיר לך - ולאורך אני צריך?¹⁹

מסכת סנהדרין דף צא עמוד א

ואמר לו אנטונינוס לרבי: נשמה מאימתי ניתנה באדם, משעת פקידה או משעת יצירה? - אמר לו: משעת יצירה. - אמר לו: אפשר חתיכה של בשר עומדת שלשה ימים בלא מלח ואינה מסרחת? אלא, משעת פקידה. אמר רבי: דבר זה למדני אנטונינוס, ומקרא מסייעו, שנאמר: "ופקודתך שמרה רוחי" (איוב י יב).²⁰ ואמר לו אנטונינוס לרבי: מאימתי יצר הרע שולט באדם, משעת יצירה או משעת יציאה? - אמר לו: משעת יצירה. - אמר לו: אם כן בועט במעי אמו ויוצא! אלא: משעת יציאה. אמר רבי: דבר זה למדני אנטונינוס, ומקרא מסייעו, שנאמר: "לפתח חטאת רובץ" (בראשית ד ז).²¹

¹⁷ הלידה היא בעל כורחו של הוולד שמצדו "ירחי לידה" יכולים להימשך עוד ועוד. כאן אולי המקום להזכיר את מדרש תנחומא פרשת פקודי סימן ג, שמתאר איך הרוח מסרבת להיכנס בוולד: "מיד הולך המלאך ומביא את הרוח לפני הקב"ה וכשהיא באה מיד כורעת ומשתחוה לפני המלך מלכי המלכים הקב"ה. אותה שעה אומר הקב"ה לרוח: היכנסי בטיפה זו שביד פלוני. פתח הרוח פיו ואומר לפניו: רבוננו של עולם, די לי העולם שהייתי דר מיום שבראתני למה רצונך להכניסני בטיפה זו סרוחה, שאני קדושה וטהורה ואני גזורה מגזרת כבודך ... מיד מכניסו הקב"ה לשם בעל כורחו ... ומזמנין לו שני מלאכים ושומרין אותו שלא יצא משם". הרוח יודעת ש"בהילו נרו עלי ראשי" הוא מצב זמני וכמו שכופים אותה להתמזג עם הבשר בעת ההיריון, כך יכפו עליה לצאת איתו לעולם החומרי ולהתמודד עם החיים הארציים.

¹⁸ את הרוח שממאנת להיכנס לוולד מלכתחילה, צריך לחזור ולשכנע כל בוקר לשוב ולשכון בגוף ולצאת ביחד איתו לעוד יום עמל. לא מצאנו מקור מדויק לדברי רש"י אלה (אולי הוא המקור) אבל מצאנו מדרשים דומים על הפקדת הרוח כל לילה וחזרתה בבוקר, כגון: במדבר רבה כ כ: "וכשבא לישן מפקיד רוחו להקב"ה שנאמר (תהלים לא) בידך אפקיד רוחי. וכשנעדר, ממליך להקב"ה. שומרי הלילה מוסרין אותו בהעלותו, שנאמר: נפשי לה' שומרים לבוקר שומרים לבוקר (תהלים קל ו). וכן אליהו רבה (איש שלום) פרשה יח: "חייב אדם שיברך וישבח וירומם ויגדל ויקדש לשמו של מי שאמר והיה העולם ברוך הוא, על רוח ונשמה שנותן אותה לבעל הפיקדון בערב, ולבקר מחזירין אותה עליו, שנאמר: אשר בידו נפש כל חי וגו' (איוב יב י), בידך אפקיד רוחי וגו' (תהלים לא ו). ובאליהו זוטא (איש שלום) פרשה טו: "אמר דוד המלך: אני אגיד מלכותו וגדולתו וגבורתו של הקב"ה, שבכל יום אדם נוצר ובכל יום אדם נולד, בכל יום אדם חי, בכל יום אדם מת, בכל יום רוחו של אדם נטלת ממנו וניתנת לבעל פקדון, בכל יום מכלכלין אותו כתינוק משדי אמו בפרי מעשיו". כל לילה הוא הילת נר קטנה וכל יום הוא לידה מחדש.

¹⁹ מוטיב הנר הדולק על ראש העובר ברחם אמו, חוזר גם בפרשת המנורה (השנייה, בפרשת אמור. הראשונה היא בפרשת תצוה והשלישית בפרשת בהעלותך). ראה הדרשה החוזרת שם מספר פעמים: לאורך אני צריך? שהקב"ה שהוא מקור האור, אינו צריך שיאירו לפניו, אלא מתאווה לאורם של ישראל כדי לזכותם. ראה בסימן ד שם את דרשתו של בר קפרא על הפסוק בתהלים יח כט: "כי אתה תאיר נרי - אמר הקב"ה לאדם הזה: נרך בידי ונרי בידך. ... אם הארת נרי, הריני מאיר נרך". ראה דברינו [נר תמיד](#) בפרשת תצוה. תוספת הדרשה כאן היא ההתחלה בעוד האדם ברחם אמו. כבר שם הקב"ה מדליק נר לראשו ומשמר אותו. הדלקת הנרות ע"י האדם: במקדש, בלילות שבת, בחנוכה ובכל מועד ושמחה, היא איפוא גמול על הנר ההילה על ראשו בעודו עובר ברחם אמו וחזרה שוב על הרעיון שכל לילה וכל יום הם כעיבור, היריון ולידה מחדש.

²⁰ רבי מודה לאנטונינוס שהוא צודק: כבר העובר ברחם אימו הוא "בשר חי" שיש בו רוח ונשמה. ראה שוב מדרש תנחומא פרשת פקודי סימן ג שהבאנו כבר לעיל, שהרוח (הנשמה) קיימת לפני התחלת ההיריון - "רגע הפקידה" בלשון חז"ל - וצריך לשכנע אותה להיכנס בעובר שמתהווה ואף לכפות עליה להשתלב עם הגוף בעל כורחה. הקונפליקט של "גוף ונשמה", "בשר ורוח", נמשך כל החיים ועד היום בו האדם מסיים את חייו ונשפט על מעשיו עליו חלד. ראה המשל על החיגר והסומא בגמרא סנהדרין צא ע"א, הנשמה והגוף שמאשימים כל אחד את השני, והקב"ה מרכיבם בעל כורחם ודן אותם כאחד. וגם שם משולב הנושא בדיאלוג בין אנטונינוס לרבי. וכבר הרחבנו בנושא זה בדברינו [אנטונינוס ורבי](#) בפרשת וישלח.

²¹ גם פה מודה רבי לאנטונינוס שלעובר אין יצר הרע. יצר הרע נוצר ברגע הלידה, בשעת יציאתו של העובר לאוויר העולם, אולי מרגע שהוא צורח את צריחתו הראשונה ונושם את אוויר העולם (מסתכל מסביב ומבין לאן הגיע...). תקופת ההיריון היא אם כך זמן מפלא בו הכל טהור ומושלם: נשמה טהורה כבר יש ויצר הרע עדיין איננו. ראה מקבילה בבראשית רבה ל' י בסדר הפוך: "שאל אנטונינוס את רבינו, א"ל: מאימתי יצר הרע נתון באדם, משיצא ממעי אמו או עד שלא יצא ממעי אמו? א"ל: עד שלא יצא ממעי אמו. א"ל: לאו, שאילו היה נתון בו עד שהוא במעי אמו, היה חוטט את בני מעיה ויוצא. והודה לו רבי שהשוה לדעת המקרא שנאמר: כי יצר לב האדם רע מנעוריו. ר' יודן אמר: מנעוריו כתיב, משעה שהוא ננער לצאת ממעי אמו. ועוד שאל אנטונינוס את רבינו א"ל: מאימתי נשמה ניתנה באדם משיצא ממעי אמו או עד שלא יצא ממעי אמו? א"ל: משיצא ממעי אמו ... והודה לו ר' שהשוה דעתו לדעת המקרא, שנאמר: חיים וחסד עשית עמדי ופקודתך שמרה רוחי. מאימתי נתת בי את הנשמה? - משהפקדתני".

דעת זקנים מבעלי התוספות שמות פרק לג פסוק ז

"ומשה יקח את האהל" ... יש אומרים שהוא מלשון אוהל שהוא לשון אורה כמו בהילו נרו.²²

שבת שלום

מחלקי המים

מים אחרונים: שנת העיבור בה אנו מצויים מזמנת לנו חיבור בין פרשת תזריע - לידת האדם ועונת ההמלטות של בעלי החיים בחודש האביב – "אדם ובהמה תושיע ה'".

²² וכן הוא גם בפירושים לתורה של בעלי תוספות אחרים כמו הדר זקנים ופענח רזא ובפירוש רבינו בחיי על הפסוק בפרשת כי תשא, אלשיך ואחרים. ראה גם רש"י מסכת שבת פח ע"א: "ומשה יקח - ... את האהל, לשון בהילו נרו (איוב כט)", אלא ששם הוא מקשר את ההילה עם קרינת עור פניו של משה. האם משה שכועס על בני ישראל בעקבות חטא העגל, מנסה לחזור ולהתכנס בתוך עצמו, באוהל הפרטי שבנה לו ומיקמו "מחוץ למחנה", בדומה לעובר ברחם אמו ובדומה לאיוב שמתגעגע לימי חורפו בהם היה הכל לכאורה מושלם? ראה דברינו [אוהל מועד](#) בפרשת ויקרא. ואולי הפלגנו ונסחפנו מעט במדרש משלנו ...